skleněný pokoj

Simon Mawer

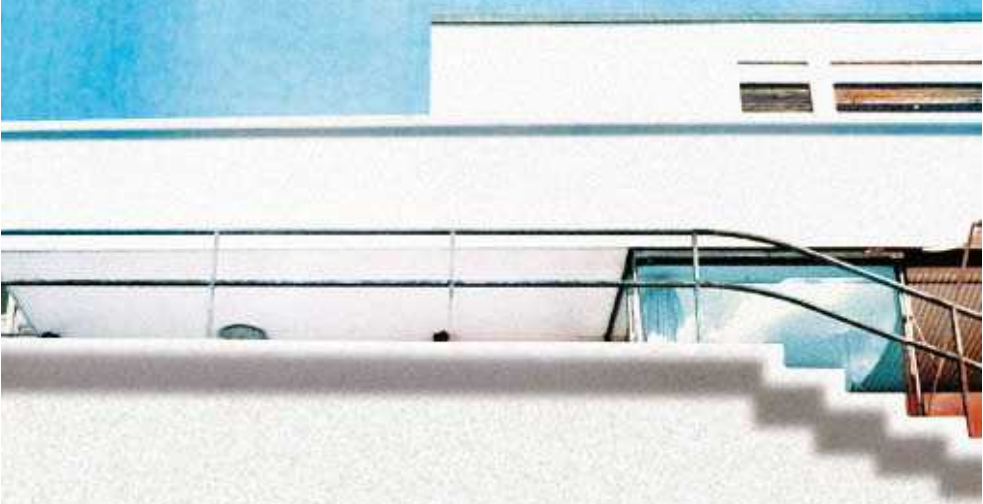

Román inspirovaný skutečným osudem vily Tugendhat

FLEET

FLEET

Simon Mawer

Skleněný pokoj

skleněný pokoj

SIMON MAWER

KNIHA ZLÍN

First published in Great Britain in 2009 by Little, Brown
Copyright © Simon Mawer, 2009
Translation © Lukáš Novák, 2009
Cover and layout © Lucie Mrázová, 2012

ISBN 978-80-87497-93-7

Poznámka autora

Přestože je *Skleněný pokoj* fikce, dům i místo, kde se nachází, skutečně existují. Jak budovu, tak město jsem skryl pod změněnými jmény*, která však jistě neošálí nikoho, kdo stavbu, která posloužila za předlohu Vile Landauer, a město samotné znají. Vyřešení tohoto snadného rébusu ovšem nepovede k žádným dalším odhalením: Liesel, Viktor, Hana a všichni ostatní jsou výplody mé vlastní představivosti a jejich příběh nemá se skutečností nic společného. Přesto se v románu mihne několik reálných postav. Jednou z nich je nadaná skladatelka Vítězslava Kaprálová, jejíž tragicky krátký život jako by byl symbolem zářné, ale k zániku odsouzené existence první republiky. Vřele čtenářům doporučuji, aby si o skladatelce i její zemi zjistili více.

* V originále autor používá pro Brno označení „Město" (*pozn. překl.*).

Věnováno Matthewovi a Julii

Poděkování

S češtinou, kterou jsem v románu místy použil, mi radila Iva Hrazdílková, s němčinou pak Jochen Katzer. Oběma za tuto pomoc velmi děkuji. Pokud se do textu přece jen vloudila nějaká chyba, je třeba ji přičíst mně.

Kromě konzultací týkajících se češtiny vděčím Ivě také za celou řadu neocenitelných zasvěcených postřehů týkajících se mnoha aspektů české kultury a historie, zejména těch, které se vztahují k jejímu rodnému městu. Za veškerou její pomoc jsem jí hluboce zavázán.

Návrat

Jistě, jsme na místě.

Poznala to i po těch letech. Povědomý sklon silnice, zpomalení a pak stoupání zatáčkami, vjemy prostoru a pohybu zasuté po třicet let v její mysli oživilo letmé propojení ve vnímání pohybu a náklonu.

„Jsme na místě," řekla nahlas. Našla ruku své dcery a stiskla ji. Jejich doprovod se na lesklém plastu zadního sedadla zavrtěl, snad úlevou při představě blížícího se vysvobození. Cítila ho. Navlhlé šaty (pršelo), laciná kolínská a pot.

Auto – řekli jí, že je to tatra – najelo na obrubník a zastavilo. Někdo otevřel dveře. Slyšela to a ucítila čerstvý vzduch se stříkanci deště. Zvuk otvíraného deštníku – jako když se ve větru třepe uvolněná plachta. Vzpomněla si na Viktora a na Curyšské jezero, jak se jejich loďka ve vlnách houpala a za zádí toho křehkého plavidla vystupovaly temné stromy z ještě temnější vody. „Jako když jedeš na kole," volal, zatímco otáčel loď proti větru a úmyslně ji skoro položil na bok. „Musíš vnímat rovnováhu."

„To nemá s kolem nic společného," odpověděla mu tehdy a chtělo se jí zvracet.

Škoda že tu Viktor není. Tedy že tu fyzicky není, pomyslela si, protože svým způsobem tam samozřejmě byl. Jeho vkus

a jeho vize, vše pečlivě uchované. Posunula se po sedadle směrem ke skvrně světla, která představovala otevřené dveře auta. Něčí ruka ji uchopila za paži a pomohla jí ven, na chodník. O tvář se jí otřel déšť, do deštníku nad její hlavou zabubnovaly kapky. Narovnala se a cítila světlo kolem sebe, cítila prostor, cítila nízkou masu domu na druhé straně malého nádvoří. Škoda že tu Viktor není. Ale je tu Ottilie, která k ní zleva přistupuje.

„To je v pořádku, holčičko, zvládnu to sama."

Za loket ji chytla cizí ruka, setřásla ji. „Myslíte, že se nevyznám ve vlastním domě?" ohradila se, ale hned ji zamrzela příkrost i zjevná faktická nesprávnost její poznámky. Nebyl to její dům, už ne, z právního hlediska ne, ať si Martin říká cokoliv. Sebrali jí ho hned dvakrát, dvě různé úřední moci, vždy s patřičnou formálností právních procedur. Ale v jiném, méně jasně definovaném smyslu, to *byl* její dům. Její a Viktorův. Zhmotnění jejich vize. A stále přece nesl jejich jméno. To nedokázala smazat žádná právnická zlodějina: *Das Landauer Haus*. Vila Landauer. Jak je libo. A také Rainerův dům to je, samozřejmě.

Špičkou hole ohledávala cestu a vykročila přes vstupní prostranství, následována zvuky kroků, které taktně sledovaly její tempo, jako když na pohřbu truchlící doprovázejí statečnou vdovu. „Pořád ta stejná dlažba," řekla.

„Je obdivuhodné, jak odolává času."

Hlas, který odpověděl, patřil muži z kanceláře městského architekta. „Však je to umělecké dílo," řekl, jako by snad umělecká díla měla z podstaty odolávat času, zatímco ve skutečnosti mu často podléhají. Někdy požár, jindy vlhkost pronikající zdivem, náhodně dopadnuvší bomba nebo naprosté zanedbání. „Vidíte, jak von Abt zarámoval výhled na hrad?" dodal a vzápětí ztichl, zahanben vlastní netaktností.

„Pamatuji si to přesně," ujistila ho. A byla to pravda, skutečně si vzpomínala, jak to bylo: prostor mezi hlavní budovou a bytem pro personál, Laníkovým bytem, rámoval pohled na kopec na opačném konci města. „Minulost v rámci budouc-

nosti," řekl tenkrát Rainer. Viděla to jasně tím jediným zrakem, který jí zbyl, vnitřním zrakem – jakkoliv je to klišé, byla to živoucí skutečnost, všechno se jí promítalo v huspenině mozku a vytvářelo obraz skoro tak přesvědčivý jako zrakový vjem: zalesněný kopec, pevnost Špilberk a katedrála se shrbenými rameny a černými věžemi, které, jak říkal Rainer, jsou jako injekční jehly.

Šla dál. Jak se blížila, hmota domu tlumila světlo kolem ní. Na tomhle místě byl volně stojící sloup, který nesl přesahující střechu. Vzpomínala, jak se na něj děti věšely a Líba na ně volala, ať toho nechají. Zašátrala hůlkou a dotkla se sloupu, aby získala jistotu, aby našla pevný bod na otevřeném prostoru nádvoří, aby si vychutnala překvapené zajíknutí muže po její pravici, který jí řekl, jak úžasně se tu orientuje. Aby ne. Zná tohle místo jako... jako sebe samu. Ví přesně, jak se podél zakřivené prosklené stěny dostane ke vstupním dveřím, které jsou za ní schované.

„Prosím foto," ozval se něčí hlas. Malé procesí se zastavilo. Kolem ní strkání a přeskupování, dotyky mohutných mužských postav. „Ottilie, kde jsi?"

„Tady jsem, maminko."

„Úsměv, prosím," řekl ten hlas a následoval záblesk světla, jako by mléčným oblakem kolem ní na zlomek vteřiny pronikl paprsek slunce. Pak se skupinka zase rozdělila a ruce ji vedly zpět k domu, kde zatím někdo otevřel vchodové dveře a zval ji dál – tudy, tudy – do měkkého, povědomého ticha vstupní haly. Všude kolem ní jen nerušená mlžná clona, opalizující světlo, to jediné, co teď mohla vidět, její přetrvávající zrakový vjem. „To světlo," řekl jí tehdy Rainer, když jí ukazoval tabule z mléčně bílého skla, „měkké světlo, odtažité a racionální. To je budoucnost. Čistota vjemů." A přitom se jí dotýkal.

Vnímala ostatní – siluety, jejich hmatatelnou přítomnost – v hloučku za sebou. Dveře se zavřely. Domov. Byla doma. Třicet let. Generace. Znala ty stěny, panely z palisandru naproti ní, schody, které se nalevo od ní stáčely dolů do obývacího pokoje. Zvuky, jen ozvěny šepotu, jí poskytovaly představu

o dimenzích prostoru. Natáhla levou ruku a nahmatala sloupkové zábradlí lemující schodišťovou šachtu. Lidé mluvili, architekt horlil a vychvaloval, ale ona odmítla poslouchat. Sama se dostala k začátku schodiště a opatrně sestupovala dolů, pohyby znala, ale musela je lovit v paměti, jako by hrála na klavír a nedívala se na klávesy, jako by si vybavovala melodii, kterou naposledy hrála před mnoha lety. Dvanáct schodů k ohybu, pak zahnout a dalších devět a už se kolem ní otevřel prostor viditelný i přes tu bílou prázdnotu. Spodní patro domu. Skleněný pokoj, *der Glasraum*.

Odněkud z hloubi jí unikl slabý vzdech, přirozený, skoro smyslný. Cítila ten prostor, jako by to byla hmatatelná substance, jako by do něj ponořila tvář. Byla to manifestace prostoru. Cítila světlo z rozsáhlých ploch tabulového skla, které tvořilo jižní stěnu, cítila makasarský eben, vnímala lidi stojící mezi sklem a onyxovou stěnou, pod hladkým bílým stropem, na podlaze barvy slonové kosti, lidi, které znala, i lidi neznámé. Samozřejmě děti, ty jí běží po koberci vstříc. Viktor sedí na židli a zvedá k ní oči od novin, támhle je její bratr, i když ten tohle místo nikdy nepoznal, její přátelé, rodiče, všichni jsou tu.

„Jste v pořádku, Frau Landauer?"

„Ano, v pořádku, děkuji. To jen ty..." hledala správná slova „... obrazy."

„Obrazy, Frau Landauer?"

Žádné obrazy tam nebyly. Nikdy tam nebyly, v tomhle pokoji ne. Dobře to věděla. „Vzpomínky, které se mi vybavují."

„Jistě, těch musí být spousta."

Spousta. Třeba jak Viktor nechal záclony roztažené, když se setmělo, a okna jako zrcadla promítala na pozadí noci repliku celého pokoje, židlí, stolu, onyxové stěny. A zdvojený obraz jeho samotného, jak přechází tam a zpět, tam a zpět, odraz postavy vznášející se nad trávníkem, v zrcadlení také jakoby nehmotným, přízračným. Soumrak dne se stal zrcadlem noci. Tak nějak to vyjádřil Rainer. Řekl to tehdy anglicky, kvůli eufonii. *Refraction of the daytime became reflection of the night*. Eufonii miloval: *der Wohlklang*.

Sníh. Proč si vzpomněla na sníh? Ta neopakovatelná světelná lázeň, když zasněžený trávník odrážel denní světlo vzhůru a ozařoval strop pokoje, takže svítil stejně jasně jako podlaha iluminovaná mdlým zimním sluncem. Světlo bylo hmatatelné: hebké, průsvitné mléko. Ptáci plni očekávání ozobávali led, Viktor stiskl tlačítko a okna se začala spouštět dolů, do sklepa, jako blednoucí vzpomínky.

„Vždyť zmrzneme!"

„Ale jdi ty."

Pomalý pohyb okenních tabulí směrem dolů jako by zrušil bariéru mezi skutečností a fikcí, promyšleně konstruovaným světem obývacího pokoje a drsnou realitou sněhu a vegetace. Na zlomek okamžiku ještě stojí obě vzduchové masy neporušené, vedle sebe, teplo pokoje se na pozadí stěny venkovního chladu třese jako rosol. Pak se křehké příměří zhroutí, zima vtrhne s mrazivým vzdechem dovnitř a pečlivě vyvážený, pečlivě ohřátý vzduch interiéru je rozprášen do vnějšího světa.

Někdo se k ní blížil. Matně tušila postavu, nejasně ji viděla, stín uprostřed světla. Poznala ji. Čím to? Pohyb, ten zvláštní způsob, jak se při chůzi houpala v bocích? Snad dokonce i slabá vůně. Nebo to, jak dýchala. Zkrátka ji poznala. Vyslovila to jméno dřív, než kdokoliv promluvil, bylo to konstatování, ne otázka:

„Hana."

„Liesi! Tys mě poznala! Jak je to proboha možné?"

„Určité věci se nezapomínají," řekla. „Zůstávají v nás." Objaly ji ruce, ucítila její hladkou tvář na své. A slzy? Snad ucítila i její slzy.

1

Líbánky

Odjeli z města hned po svatbě a zamířili do Vídně, do hotelu Sacher, jehož ředitel je přivítal už na schodech. Vzadu u auta se rojili hoteloví zřízenci, aby se postarali o zavazadla. Úklony i postrkování, komplimenty. *Gnädiger Herr* sem, *gnädige Frau* tam, zařiďte se tu jako doma. Liesel tehdy slyšela to oslovení poprvé: *gnädige Frau Landauer*. Tak či onak byla nyní spojená po zbytek života s tímhle mužem po svém boku, který se teď, když bral na vědomí uvítací ceremonie, vůbec nepodobal jejímu milovanému Viktorovi, ale cizinci, jehož potkala před okamžikem a který se zdál tak sebejistý, rezervovaný, tak obdivuhodný. Takhle asi vystupuje v továrně, pomyslela si, takhle jedná s delegacemi dělníků, s předáky a s řediteli. S lehce odtažitou laskavostí, jako by měl co do činění s trochu únavným, ale váženým příbuzenstvem.

Apartmá, do kterého je uvedli, bylo bohatě a nákladně zdobené, na zdech hedvábí a pozlacené sádrové vlysy, prototyp toho, co Viktor nesnášel. „Právě všech těchhle pitomostí se musíme zbavit, toho romanticismu, toho... *lpění na minulosti*. Dokonalý příklad toho, jak náš dům vypadat nesmí!"

Liesel se smála. Když se dostal k tématu jejich nového domu, končila každá jeho věta vykřičníkem. Tak to aspoň vnímala ona. Jasně je viděla, jak propichují vzduch, malé energické impulzy.

Ač se o něm často mluvilo, neměl jejich nový dům ještě tvar ani formu. Existoval jako abstraktní koncept, s velkými písmeny a vykřičníkem: Jejich Nový Dům! Její rodiče jim věnovali stavební parcelu, to byl Wenzelův svatební dar dceři a zeti: vlastní dům. „Kvalitní a seriózní," prohlásil starý pán, zatímco jeho nastávající zeť se usmíval. „Kvalitní jistě, ale seriózní? Ne! Nechceme dům, který vypadá jako pevnost, samé věže, věžičky a gotická okna, ani dům, který připomíná kostel. Proboha, žijeme ve dvacátém století, ne ve čtrnáctém! Svět se mění."

Jakmile je portýři a pokojská nechali o samotě, svět se skutečně trochu změnil, protože Viktor přistoupil k Liesel, opatrně jí sundal brýle, hedvábný kabátek, který měla na sobě, a pak i šaty, které měla pod ním. Její krátkozrakost propůjčila prostoru kolem nádech rozpitého akvarelu, jako by byla náhle vržena do mlhavého dne. „Viktore, co to děláš?" zeptala se nervózně. Stála tam jen ve spodním prádle, v barevné mlze, a připadala si bezbranná.

„Eliško, miláčku, co myslíš, že dělám?" odpověděl Viktor.

K jejímu značnému překvapení – myslela, že počkají do večera – se tedy poprvé milovali ve čtyři odpoledne na těžké biedermeierovské posteli, v záplavě světla dopadajícího vysokými okny na oblečení rozeseté všude po podlaze. Zážitek zvláštním způsobem skličující, ale – jak předpokládala – zřejmě moderní.

Plánovali strávit ve Vídni dva dny a pak vyrazit na jih. Měli v úmyslu přejet přes Rakousko do severní Itálie. Sami. Viktor odolal veškerým prosbám, aby si vzali řidiče nebo aby poslali služebnou či komorníka vlakem napřed. „Co když budete mít poruchu?" ptali se. Odpovědí jim byl jen smích. „Pojedeme přece landauerem, ne? Copak to nejsou nejspolehlivější automobily v celé Evropě? Copak to nestojí na všech reklamních plakátech? A copak," – a to byl rozhodující úder – „copak je nevyrábím *já*?"

A tak jeli sami vozem Landauer 80, nejnovějším modelem z řady vozů vyráběných v *Landauerových závodech* (dříve

Landauer Autofabrik), cestovním kabrioletem, který se honosil nálepkou Královská třída, přestože králové a císařové byli od konce Velké války už minulostí. Vůz krémové barvy poháněl motor V8, který – jak Viktor s hrdostí vysvětloval – mu dával sílu osmdesáti koní. Cestovali přes Korutany a hornatou hranici s Itálií překročili nedaleko Villachu, kde Viktor sloužil během války. Na celnici se pořádně zdrželi, když se Viktor hádal o to, jestli musí za auto zaplatit dovozní clo, potom byl zas pořádně rozladěný tím, že pokračovat musí po levé straně silnice. A pak už opustili teutonský svět a vstoupili do světa latinského, kde slunce zářilo jasněji, vítr vanul mírnější a světlo mělo úplně nové kvality; takové světlo Liesel nikdy předtím neviděla – jako by bylo hutnější než to na sever od Alp. „*Kennst du das Land wo die Zitronen blühn?*" citoval Viktor. Znáš onu zem, kde citrón rozkvétá? A Liesel přidala další verše té básně, společně ji dokončili a šťastně se smáli té jednotě mysli a těla.

Jediný stín na jinak šťastné cestě na sebe přivolali sami: za Udine udělali malou zajížďku k vojenskému hřbitovu na břehu řeky Tagliamento a po dlouhém hledání našli mezi hroby betonovou destičku s Bennovým jménem. Jeho tělo tam samozřejmě nebylo, to leželo ve změti těl jeho druhů v nedaleké kostnici. Při pomyšlení na vlastní štěstí, jehož se Benno nedočkal, se Liesel rozplakala. Viktor, který byl díky jedné z těch osudových náhod posledním z rodiny, kdo viděl jejího bratra naživu, jí položil ruku kolem ramen a přitáhl ji k sobě. „Určitě je v duchu s tebou," řekl a ona věděla, že je to velký ústupek sentimentu od někoho, kdo nevěří v něco, jako je duch, natožpak aby věřil v jeho další svébytnou existenci po smrti. Pak ji políbil na tvář a řekl jí, že je nejúžasnější žena na světě, a ona mu se smíchem odporovala, že není. Přesto ji potěšilo, že ho něco takového vůbec napadlo říct, a když nasedli zpátky do auta, panovala mezi nimi už zase původní bezstarostnost.

V Benátkách bydleli v Royal Danieli. První tři dny strávili sami, prošli kostely a paláce, prozkoumali uličky a kanály, kde